

Γιώργος Σπυρούλης

Από το Εγκόσμιο στο Υπερβατικό και αντίστροφα

“In the beginning was the Word
and in the end
World without end”

Άρης

Μαραγκόπουλος, «Ulysses: Οδηγός ανάγνωσης»

Υπάρχει ένα κείμενο του Κορεάτη φιλοσόφου Byung-Chul Han, που ξεκινά με την προτροπή: «Δίκασε τους Θεούς, Σκότωσέ τους» και τελειώνει με την προτροπή: «Κόψε την, την Ψυχή σου / [η Ψυχή σου είναι πια μόνο φόρτος]». Σχολιάζει ο Κώστας Γεμενετζής: «Ο ΘΕΟΣ, όνομα για το Υπερβατικό- για κάθε τι που ξεπερνά Εγκόσμια, κάθε πέραν αυτών... το πρέπει, το όποιο όραμα ενός καλύτερου κόσμου, ενός καλύτερου γονιού, συντρόφου, παιδιού, ζωής κλπ. Ο τόπος όλων αυτών είναι η ΨΥΧΗ». Λέει αλλού ο Han: «Ο κόσμος ίσως θα ερχόταν στον εαυτό του εκεί όπου τα παλιά δεσμά-ψυχή, θεός-θα έπεφταν κάτω».

Καθώς πορευόμαστε στον Κόσμο συνεχώς περνάμε από το εγκόσμιο (το παρόν, το εφήμερο, το καθημερινό) στο Υπερβατικό (ουτοπίες, εξιδανικεύσεις, το «για πάντα...» που απαιτούμε από τις ευφρόσυνες στιγμές της ζωής μας και κάποτε από ολόκληρη τη ζωή μας-«αιώνια ζωή», αθανασία). Εκεί, σ' αυτό το «Επέκεινα» στεγάζονται και τα αντικείμενα της επιθυμίας, της νοσταλγίας μας, τα όνειρα και τα ιδανικά μας. Εν ολίγοις οι εικόνες που έχουμε για την ολοκλήρωση. Και αυτός ο «τόπος» παίζει ρόλο ρυθμιστικής Αρχής (το «Αγαθό», το «Δέον», η «Μεταθανάτον ζωή» με την ανταμοιβή και την τιμωρία της). Εκεί ανήκουν και τα φαντάσματα και οι φαντασιώσεις μας. Το βλέμμα συχνά ξεφεύγει από τον Κόσμο, αλληθωρίζοντας προς αυτόν τον ουτόπο. Οι συγκρίσεις μαζί του φτωχαίνουν ή επισκιάζουν τον Κόσμο. Ο κόσμος κρίνεται, ζυγίζεται μετρίεται με βάση ό,τι τον ξεπερνά (: η απόλυτη εξωτερικότητα του Θεού με όλες τις ιδιότητες της πλήρους παρουσίας του και η εσωτερικότητα των επιθυμιών, των φαντασιώσεων της Ψυχής) και βρίσκεται λειψός (η ζυγαριά γέρνει προς τα κει... Η του ύψους ή του βάθους!).

Θα δούμε δύο παραδείγματα, (ένα ποίημα και αποσπάσματα μιάς ταινίας), όπου το Υπερβατικό (μέσα από δύο εμβληματικές μορφές του,

το Θεό και τους Αγγέλους) αντί να έλκει το βλέμμα από το Εγκόσμιο, αντί να ταπεινώνει το Εφήμερο, χρησιμοποιείται ως contrast για να τονίσει αντιστικτικά τη λάμψη και τη μοναδικότητα του Εμμενούς. Αντί να στρέφει το βλέμμα σε οποιοδήποτε επέκεινα το επιστρέφει στο ενθάδε. Κανένα άκτιστο φως δεν σκιάζει την Πλάση. Ο κόσμος λούζεται στο δικό του απόκοσμο φως

Ταυτόχρονα, τα δύο αυτά παραδείγματα είναι κατά τη γνώμη μου-αποσπώ εδώ πάλι λόγια του Ηαν – «μια τέχνη που δεν παίρνει απόσταση από τον κόσμο». Που «την διακρίνει μια άνετη φιλικότητα, μία τρυφερότητα για τον κόσμο». Τέχνη που «κατοικεί, στεφανώνει, λαμπρύνει το καθημερινό, το εφήμερο, το περατό» και «αν είναι καν θρησκευτική, είναι μια θρησκεία της καθημερινότητας».

Ο λόγος στον ποιητή Χόρχε Λουίς Μπόρχες (ή μάλλον στο...Θεό)

Ιωάννης 1, 14

Δε θα είναι λιγότερο αινιγματική αυτή η σελίδα
Απ'ότι οι σελίδες των ιερών βιβλίων Μου
ούτε από εκείνες που επαναλαμβάνουν
στόματα αγνοούντων,
πιστεύοντάς τις για έργο ανθρώπων, και όχι σκοτεινά
κάτοπτρα του Πνεύματος.
Εγώ ο Ην, και ο Ων και ο Ερχόμενος
συγκατατίθεμαι και πάλι στον λόγο
που είναι χρόνος αλλεπάλληλος και σύμβολο.

Παίζοντας με ένα παιδί
παίζεις με κάτι κοντινό και συνάμα μυστήριο´
Θέλησα κάποτε κι εγώ να παίξω με τα παιδιά Μου.
Βρέθηκα ανάμεσά τους με δέος και τρυφερότητα.
Με τρόπο θαυμαστό
γεννήθηκα από μια παράδοξη γαστέρα.
Έζησα γητεμένος, έγκλειστος σ'ένα σώμα
και στην ταπεινωσύνη μιας ψυχής.
Γνώρισα την μνήμη,
αυτό το νόμισμα που δεν επαναλαμβάνεται ποτέ.
Γνώρισα την ελπίδα και τον τρόπο
τις δύο όψεις του αβέβαιου μέλλοντος.
Γνώρισα την αγρύπνια, τον ύπνο και τα όνειρα,
την άγνοια, τη σάρκα
του λογισμού τους δύσβατους λαβύρινθους,

τη φιλία των ανθρώπων
του σκυλιού τη μυστήρια αφοσίωση.
Μ'αγάπησαν, με κατάλαβαν, με λάτρεψαν και με κρέμασαν στο
σταυρό.

Άδειασα το ποτήρι ως τον πάτο.
Με τα μάτια μου είδα εκείνο που δεν είχα ξαναδεί:
Τη νύχτα και τ'αστέρια της.
Γνώρισα το απαλό, το αμμώδες, το τραχύ, το παράταιρο,
τη γεύση που σ'αφήνει το μέλι και το μήλο,
το νερό στο διψασμένο λαρύγγι,
το βάρος του μετάλλου στην παλάμη,
την ανθρώπινη φωνή, τον ήχο των βημάτων στο γρασίδι,
τη μυρωδιά της βροχής στη Γαλιλέα,
το κελάηδισμα του πουλιού στα ύψη.
Γνώρισα ακόμα και την πίκρα.

Εμπιστεύτηκα τούτη τη γραφή σε ένα συνηθισμένο άνθρωπο:
δε θ'αποδώσει αυτά που ήθελα να πω,
παρά μονάχα τον απόηχό τους.
Απ'την αιωνιότητά μου κατεβαίνουν αυτά τα σημάδια.
Ας γράψει κάποιος άλλος το ποίημα,
όχι τούτος ο γραφιάς που το γράφει τώρα.
Αύριο θα'μαι μια τίγρη ανάμεσα σε τίγρεις,
κηρύσσοντας το νόμο Μου στο δάσος τους,
ή ένα μεγάλο δέντρο στην Ασία.

Καμιά φορά κάτι με πιάνει, νοσταλγώ
κείνη τη μυρουδιά του ξυλουργείου.

Φυσικά εδώ πρωταγωνιστής είναι- τελικά- ο Άνθρωπος, ή μάλλον
η ανθρώπινη ζωή. Όχι στην έλλειψή της σε σχέση με κάτι Ανώτερο αλλά
στον πλούτο, την πληρότητα, τη μοναδικότητα της περατότητάς της.
Φαινομενολογία και ποίηση εδώ μοιάζουν να συγκλίνουν: Σαν να βλέπεις
τα πράγματα για πρώτη φορά.

Στην πρώτη στροφή ο Θεός αυτοπαρουσιάζεται ως ασύλληπτος,
απόμακρος. Καθότι αιώνιος, άχρονος (Εγώ ο Ην και ο Ων...) συγκατατίθεται στο λόγο (γλώσσα, γραφή...το ποίημα μας) που οργανώνει
τα πράγματα διαδοχικά (αφήγηση) και περιγράφει έμμεσα, με τη
μεσολάβηση σημείων, δηλ. δείχνοντας (σύμβολο vs άμεση αντίληψη).

Δεύτερη στροφή: Προσέξτε πώς αλλάζει ο τόνος. Από αφ' υψηλού γίνεται προσιτός. Η πομπώδης παντογνωσία γίνεται θαυμασμός και έκπληξη. Η φωνή γίνεται τρυφερή, ανθρώπινη....

(παίζοντας...). Ποιος-εκτός από το Θεό- δεν έχει ζήσει αυτήν την τόσο οικεία και ταυτόχρονα καινοφανή εμπειρία.

(Θέλησα.....). Εδώ η κάθοδος της θεότητας στον κόσμο, η ενσάρκωση δεν είναι Θεοδικία, ούτε αποσκοπεί στη λύτρωση από την αμαρτία: είναι παιχνίδι!

(Με τρόπο θαυμαστό....). Ο...κατά τα λεγόμενά του-Αγέννητος γνωρίζει την έλευση σε παρουσία ως το να είσαι μέσα στον Κόσμο και το χρόνο

(Εξησα γητεμένος...) Γητεμένος!!!

(Γνώρισα τη μνήμη...) Για τον Μπόρχες, η μνήμη είναι ένα κράμα ενθύμησης και λήθης και γι'αυτό δημιουργική- στην ατέλειά της.

(Γνώρισα την ελπίδα...) Ο Θεός ξαφνικά μαθαίνει πώς είναι να στέκεσαι μπροστά στα μελλούμενα ως άδηλα (πρβλ. «βορείως του μέλλοντος»(Τσέλαν) (πρβλ. και την αντίστροφη διατύπωση σε Νίτσε/Καζαντζάκη)

(Γνώρισα την αγρύπνια...) Τρεις καταστάσεις ασύλληπτες ακόμα και για έναν ασύλληπτο Θεό. Παραδόξως, για τον Μπόρχες, είναι και οι καταστάσεις που μας φέρνουν πιο κοντά στη Θεότητα: η αυπνία, με την αίσθηση της (δυσβάστακτης) διάρκειας που θυμίζει αιωνιότητα, ο ύπνος, με την ελευθερία από τα δεσμά του σώματος και τη λήθη του Εγώ και τα όνειρα με τη δυνατότητα της αέναης μεταβολής.

(Την άγνοια...) Ο παντογνώστης Θεός γνωρίζει την άγνοια.

(Τη σάρκα... vs πνεύμα....)

(Του λογισμού...) Λαβύρινθος, κλασικό μπορχικό μοτίβο.

(Τη φιλία των ανθρώπων...) Το Συνείναι.Είμαι ως σχέση

(Του σκυλιού ...) βλ. και Οδύσσεια(πχ.το επεισόδιο με τον Άργο που αποκλείεται να διέλαθε της προσοχής του-βιβλιοφάγου-Μπόρχες)

(Με αγάπησαν...) ΜΕ ΚΑΤΑΛΑΒΑΝ(ενώ στην πρώτη στροφή τονίζονταν το ακατάλυπτο Του).(....και με κρέμασαν στο σταυρό) :«παρατακτική» ευρυχωρία. Μια-δίχως κρίση-αποδοχή της ανθρώπινης φύσης.

(Άδειασα....) Κατάφαση σε όλη την ανθρώπινη περιπέτεια.

(Με τα μάτια μου...) Αυτός που δημιούργησε τα αστέρια, για πρώτη φορά τα βλέπει μέσα από ένα ζευγάρι έκπληκτα ανθρώπινα μάτια.

(Γνώρισα το απαλό...) Ένας Θεός για τον οποίο όλα ταιριάζουν, εμπειράται το παράταιρο,το αταίριαστο.

(Τη γεύση...) Γλύκα και ίσως αμαρτία(μήλο). Η γλυκιά αμαρτία, η αρχή της ανθρώπινης περιπέτειας.Ένας θεός ξέρει γιατί...

(Το νερό.... λαρύγγι/το βάρος....παλάμη/ανθρώπινη φωνή...βήματα...γραφίδι)Στη φανέρωση των όντων δε μετέχει μόνο το πνεύμα,ο νούς,αλλά χέρι λάρυγγας στόμα αυτί μύτη κοιλιά

υπογάστριο(σάρκα).Οι αισθήσεις φωτίζουν πτυχές του κόσμου.Κάθε μία με τον αρμόζοντα σε αυτή τρόπο(αλλιώς πχ. Το νερό στο διψασμένο λαρύγγι αλλιώς ως μυρωδιά της βροχής στη Γαλιλαία)

(τη μυρωδιά... στα ύψη)Ο...ύψιστος αποκτά γεύση μιας «άλλης» χάρης που έρχεται από ψηλά:Τη βροχή και την μελωδία των πουλιών (Γνώρισα ακόμα και την πίκρα)Ως αίσθηση και ως συναίσθημα,αναπόφευκτο της ζωής«το ποτήριον τουτο»

Τρίτη στροφή : (Εμπιστεύθηκα....) Και πάλι η απόσταση, η απόσυρση του Θεού σε μια απόμακρη εσωτερικότητα, και πάλι τονίζεται η ανεπάρκεια του ανθρώπινου νου να περιγράψει με λέξεις.

(Απ'την αιωνιότητά μου...) Αλλού αυτή η ανεπάρκεια έχει το δικό της πλούτο.Πού αλλού; Φυσικά στο ποίημα.

(Ας γράψει...) Το ποίημα δεν τελειώνει ποτέ...ατελείωτο και ατελές,ανεξάντλητο και αχανές.Ανολοκλήρωτο-και γι'αυτό-πάντα ανοιχτό...Όπως το ξέφωτο της-μικρής-ζωή μας.

(Αυριο θα'μαι...) Γνωστή η εμμονή του Μπόρχες με τις τίγρεις. Ούτε το ταξίδι τελειώνει ποτέ. Γιατί; Π.Τσελάν: Υπάρχουν/ακόμη τραγούδια να ειπωθούν πέραν/των ανθρώπων.

Τέταρτη στροφή : Προσέξτε και πάλι την αλλαγή του ύφους, το χαμήλωμα του τόνου. Καμιά ανάσταση κανένας τονισμός του Θείου πάθους.(Είμαστε μακριά από Requiem ή «κατά Ματθαίον Πάθη»).Μόνο μια αδιόρατη απορία και έκπληξη. Ακόμα και από έναν Θεό. Μπροστά στη νοσταλγία της μυρουδιάς ενός ξυλουργείου...

Πάμε στο επόμενο παράδειγμα. Είναι από την ταινία του Βιμ Βέντερς (διάλογοι: Πέτερ Χάντκε) "Τα Φτερά του Έρωτα". Συνοψίζοντας την υπόθεση, δύο άγγελοι, ο Ντάμιελ και ο Κάσιελ (φιγούρες του υπερβατικού, αιώνιοι, παντογνώστες) περιφέρονται στο Βερολίνο, παρατηρώντας αποστασιοποιημένα και καταγράφοντας στιγμές και σκέψεις των ανθρώπων. Μέχρι που ο ένας τους... Αλλά καλύτερα ας τους ακούσουμε!

Ντάμιελ – Και σήμερα;

Κάσιελ – Στην οδό Λίλιεντάλερ, κάποιος περπατά και κοιτά πίσω του. Στο ταχυδρομείο, κάποιος που θέλει να πεθάνει, κολλάει συλλεκτικά γραμματόσημα στα γράμματά του. Διαφορετικό στο καθένα! Μετά μίλησε Αγγλικά με έναν Αμερικάνο στρατιώτη. Για πρώτη φορά από τότε που ήταν σχολείο. Ένας κρατούμενος, πριν χτυπήσει το κεφάλι του στον τοίχο, είπε: «Τώρα». Στο Σταθμό Zoo, ο φύλακας, αντί για το σταθμό, φώναξε ξαφνικά "Γη του Πυρός". Ένας γέρος διάβαζε την

Οδύσσεια σε ένα παιδί. Το παιδί σταμάτησε να ανοιγοκλείνει τα μάτια. Εσύ τι έχεις να πεις;

Ντάμ. - Μια περαστική έκλεισε την ομπρέλα κι έγινε μούσκεμα. Ένας μαθητής, που περιέγραφε στο δάσκαλο πώς φυτρώνει μια φτέρη, κι ο έκπληκτος δάσκαλος. Μια τυφλή που έψαχνε το ρολόι κι ένιωθε την παρουσία μου. (Σχόλιο: Ήδη το βλέμμα αυτό, αν και αποσπασμένο, διέπεται από τρυφερότητα, ανοιχτότητα, καθαρότητα. Είναι ένα φιλόξενο βλέμμα.) Ωραία να ζεις ως πνεύμα. Μα που και που βαριέμαι την πνευματική μου υπόσταση, να αιωρούμαι για πάντα. Θα ήθελα να νιώσω ένα βάρος μέσα μου. Να λήξει το άπειρο, να με δέσει στη Γη.(Σχόλιο: Κρατήστε αυτό το «δέσει», θα το συναντήσουμε παρακάτω.) Θα θελα με κάθε βήμα, κάθε φύσημα αέρα να μπορώ να πω «Τώρα», «τόρα και τώρα» κι όχι «για πάντα» και «αιώνια». Να κάτσω σε ένα τραπέζι και να με χαιρετήσουν. Όταν συμμετείχαμε, ήταν κατ'επίφαση. Παλεύαμε με κάποιον μόνο κατ'επίφαση. Ψαρεύαμε κατ'επίφαση. Καθόμαστε σε τραπέζια κατ'επίφαση. Ψήναμε αρνιά και σερβίραμε κρασί στις τέντες, στην έρημο, μόνο κατ'επίφαση. (Σχόλιο: Πόσες φορές άραγε κι εμείς δε ζούμε τη ζωή μας μηχανικά, αποστασιοποιημένα, όντας αφηρημένοι και απόντες απ' όσα μας συμβαίνουν. Όντας αλλού.) Δε χρειάζεται να κάνω παιδί ή να φυτέψω δέντρο.(Σχόλιο: Οι άγγελοι, ξέρουμε, πως είναι άφυλοι και εν αντιθέσει με το θεό ή τον άνθρωπο δεν μετέχουν στη δημιουργία. Όμως το να σαι στον κόσμο, ανοιχτός στην έλευση των όντων σε παρουσία δεν εξαντλείται σ' αυτό. Απεναντίας...) Μα θά'ταν ωραίο να γυρίσω σπίτι μετά από δουλειά και να ταΐσω τη γάτα, σαν το Φίλιπ Μάρλοου. Να'χω πυρετό, ή δάχτυλα μαυρισμένα από την εφημερίδα. Να ενθουσιάζομαι, όχι μόνο από το πνεύμα, μα και από ένα γεύμα. Απ' το σχήμα ενός λαιμού, ενός αυτιού. Να πω ψέμματα. Κατάμουτρα! Καθώς περπατάς, να κινούνται τα κόκκαλά σου. Να μαντεύεις, αντί να ξέρεις τα πάντα.(Σχόλιο: Πάλι ο πλούτος των αποκρίσεων του περατού μας βλέμματος μπροστά στο μέλλον. Τα δίχτυα που ρίχνουμε προς τα κει...) Να μπορείς να πεις: Αχ! Και :Ωχ! Και: Αου! Αντί για «Ναι και Αμήν!».

Κασ .- Ναι! Να μπορείς που και που να συγκινείσαι με το κακό...

Τι φανερώνεται εδώ; Πρώτα πρώτα, αυτό το "τρυφερό" βλέμμα για τα εγκόσμια. Βλέμμα, που επιστρέφει και μένει στα πράγματα καθ'εαυτά, προετοιμάζοντας γι'αυτά μια "φιλική υποδοχή", που δεν αποκλείει τίποτα. Η Φαινομενολογία ως Τρυφερότητα. Ένα κάλεσμα για επιστροφή στο εδώ και το τώρα. Μια ευαισθησία για όλα όσα διέπουν την ανθρώπινη κατάσταση.

Προς το τέλος της ταινίας, ο άγγελος Κάσιελ, έχοντας περάσει από το Υπερπέραν στο εδώ και το τώρα, έχοντας κατέλθει στη Γη (σε μια

σκηνή όπου ανυψώνει στον ουρανό μια κοπέλα που ερωτεύθηκε- η κοπέλα είναι ακροβάτης και τη βοηθάει σε μια πρόβα)λέει(και τα λόγια του θα μπορούσαν να είναι μια mini φαινομενολογική περιγραφή της ερωτικής πράξης).Είναι η επόμενη μέρα:

Ντάμιελ: Κάτι συνέβηκε. Συμβαίνει ακόμα. Με δένει.(Σχόλιο: Θυμηθείτε το δέσιμο στη Γη που αφήσαμε σε εκκρεμότητα πριν) Ήταν αλήθεια τη νύχτα. Και είναι αλήθεια τη μέρα. Τώρα ακόμα περισσότερο. Ποιός ήταν ποιός; Εγώ ήμουν μέσα της κι αυτή ήταν γύρω μου. Ποιός στον κόσμο αυτό, μπορεί να ισχυριστεί ότι υπήρξε ποτέ μαζί με κάποιον; Εγώ είμαι μαζί (Σχόλιο: Πάλι, το Συνείναι, ως απάγραπτη ανθρώπινη συνθήκη).Κανένα θνητό παιδί δε συνελήφθη, μόνο μια αθάνατη κοινή εικόνα. Έμαθα το Δέος τη νύχτα αυτή. Ήρθε αυτή(σημ.ενν. η κοπέλα) να με πάρει σπίτι, κι εγώ βρήκα σπίτι. Συνέβη μια φορά. Μια φορά και γι'αυτό για πάντα. (Σχόλιο: Προσέξτε, η περατότητα, το Εφήμερο, έχουν τη δική τους αιωνιότητα και το άχρονο καθώς βυθίζεται στη στιγμή μαθαίνει ένα άλλο «για πάντα», μαθαίνει ένα «νυν» που είναι και «αεί»). Η εικόνα που δημιουργήσαμε θα είναι μαζί μου όταν πεθάνω (Σχόλιο :Όπως η μυρουδιά του ξυλουργείου για τον Άλλο εκπρόσωπο του Υπερβατικού).Θα έχω ζήσει μέσα της. Ο θαυμασμός για τους δυο μας, θαυμασμός για τον Άντρα και τη Γυναίκα, με μετέτρεψε σε Άνθρωπο. ΤΩΡΑ ΓΝΩΡΙΖΩ Ο,ΤΙ ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΑΓΝΟΟΥΝ.

Εεκινούσε να λέει ο Θεός του Μπόρχες: ΓΝΩΡΙΣΑ αυτό... ΓΝΩΡΙΣΑ εκείνο...Καταλήγει ο Άγγελος των Βέντερς/Χάντκε: Τώρα ΓΝΩΡΙΖΩ... Τι θα σήμαινε εδώ «γνωρίζω»; Γι'αυτούς και για εμάς; Θα σήμαινε ίσως «μαθαίνω να κοιτώ». Στον Κόσμο. Και όχι μόνο «μαθαίνω να κοιτώ». Μαθαίνω να κατοικώ. Μαθαίνω να ξανακατοικώ στα πράγματα του κόσμου. Να μένω σ'αυτά. Καθώς ξεπροβάλλουν... ένα ένα...μέσα στη λάμψη...(όχι της επιθυμίας ή της εξιδανίκευσης, αλλά στη λάμψη)της ανοίκειας οικειότητάς τους. Είμαι παρών στην πρωτόγνωρη προφάνειά τους.

Τι συνέβη ως εδώ; Οι «θεικές» και «αγγελικές» στιγμές παίζει να μας «ανέβασαν» κάπως. Αλλά δεν μείναμε πολύ στα σύννεφα. Χάσαμε για λίγο τον κόσμο από το βλέμμα μας. Ίσως όμως να κερδίσαμε και ένα άλλο βλέμμα και τον Κόσμο.

Απο το εγκόσμιο στο υπερβατικό λοιπόν και αντίστροφα:

Ένας Θεός ενανθρωπίζεται, αποθεώνοντας τα ανθρώπινα. Ένας άγγελος ξεπέφτει στη Γη και...ανεβαίνει στα ουράνια, από μια

ξεπεσμένη ακροβάτη. Ο κόσμος, ο κόσμος μας- με μια μικρή άνωθεν βοήθεια, μια άνεση που τον άφησε να φωτιστεί- έρχεται λίγο περισσότερο στον εαυτό του. Ένας άλλος ποιητής, ο Διονύσης Καψάλης, γράφει κάτι που άνετα ισχύει κι εδώ: «Στα χαικού, για να θυμηθούμε το Σολωμό, η Μεταφυσική γίνεται Φυσική, όχι αντιστρόφως- και η διάρκεια ερωτοτροπεί με το στιγμιαίο Παρόν». Στην περίπτωση του Ντάμιελ, μάλιστα, αυτό το «ερωτοτροπεί» είναι απόλυτα κυριολεκτικό.

Υστερόγραφο: Δύο-εκ των υστέρων- ευτυχείς συγκυρίες:

1) Το βιβλίο του James Joyce “Ulysses” περιγράφει στις περίπου 1.000 σελίδες του τα συμβάντα μίας και μοναδικής μέρας από τη ζωή ενός ανθρώπου, της 16ης Ιουνίου 1904. Στις αχανείς αυτές σελίδες γίνεται φανερός ο πλούτος μίας ανθρώπινης ημέρας. Που οι ώρες της μπορούν να αντανακλούν όλη την ανθρώπινη ζωή, την Ιστορία την Οδύσσεια τη Βίβλο, τον Σαίξπηρ κ.α. Όλα-μύθοι, ιστορικές στιγμές, αρχέτυπα, βιβλικές αφηγήσεις, σωματικές λειτουργίες, θάνατοι κερατώματα και κουτσομπολιά -είναι παρόντα! Κάθε κεφάλαιο μάλιστα είναι γραμμένο σε διαφορετικό ύφος (απο μονόστηλα εφημερίδων και νατουραλιστικό μυθιστόρημα μέχρι θεατρική αφήγηση και «ελεύθερο συνειρμό» (stream of consciousness)). Τονίζοντας έτσι ακόμα περισσότερο τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους μας φανερώνονται τα πράγματα. Η μέρα της εκφώνησης αυτού του κειμένου (16 Ιούνη 2010) συνέπεσε με τον ετήσιο εορτασμό του βιβλίου-και της μέρας που περιγράφει (Bloomsday). Στους εορτασμούς αυτούς (στο Δουβλίνο όπου και εκτυλίσσεται) τα δρώμενα που κυριαρχούν είναι κυρίως θεατρικές αναπαραστάσεις των κεφαλαίων του σε πραγματικό χρόνο και στις γειτονιές που περιγράφει ο Joyce. Καθώς η δράση των κεφαλαίων που συμβαίνει σε διαφορετικές γειτονιές επικαλύπτεται χρονικά και διαρκεί μία ολόκληρη μέρα ένας θεατής δεν προλαβαίνει να δει ολόκληρο το έργο. (Μόνο –ίσως –ο Θεός και οι άγγελοι του!)

2) Ψάχνοντας το εδάφιο (1,14) στο οποίο αναφέρεται ο τίτλος του ποιήματος του Μπόρχες (Και ο Λόγος σαρξ εγένετω και εσκήνωσεν εν ημίν , και εθεασάμεθα την δόξαν αυτού, δόξαν ως μονογενοῦς παρά πατρός, πλήρης χάριτος και αληθείας) έπεσα πάνω στο βιβλίο του θρησκευσιολόγου Ravi Ravindra «Η συμβολική του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου». Το κεφάλαιο όπου σχολιάζεται το παραπάνω απόσπασμα έχει τίτλο «Η αιωνιότητα σε έρωτα με το χρόνο». Δεν θα μπορούσε να ειπωθεί καλύτερα αυτό το «αντίστροφα» του τίτλου μας